

CENTRUM OBYWATELSKICH INICJATYW USTAWODAWCZYCH

SPOŁECZNY PROJEKT NOWELIZACJI USTAWY Z DNIA
19 KWIETNIA 1969 ROKU

K O D E K S K A R N Y

OPRACOWANIE KOMISJI KODYFIKACYJNEJ POWOŁANEJ PRZEZ
I OGÓLNOPOLSKIE FORUM PRACOWNIKÓW WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

NSZZ SOLIDARNOŚĆ

Kraków, Sierpień 1981 r.

Spółeczna Komisja Kodyfikacyjna powołana przez I Ogólno-
-polskie Forum Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości
NSZZ " Solidarność "

Przewodniczący : Członek rzeczywisty PAN prof dr.
Władysław Wolter

Członkowie : Krzysztof Bachmiński - prok. Prokuratury
Rejonowej w Krakowie

Lech Falandysz - adiunkt w Instytucie
Prawa Karnego UW

Jan Markiewicz - dyrektor Instytutu
Ekspertyz Sądowych

Władysław Mąciór - docent w Instytucie
Prawa Karnego UJ

Adam Olesiński - sędzia SW w Krakowie

Kazimierz Ostrowski- adwokat

Ryszard Rażny - adwokat

sekretarz Komisji Elżbieta Sadzik - sędzia SR w Krakowie

Referent Projektu Andrzej Zöll - docent w Instytucie
nowelizacji K.K. Prawa Karnego UJ

Z Komisją współpracowali liczni pracownicy nauki i praktyki z całej Polski , przekazując uwagi i propozycje za które Komisja składa serdeczne podziękowania.

Komisja składa szczególne podziękowanie sędziemu Kazimierzowi Barczykowi z Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych za cenną współpracę organizacyjną i koordynację pracy Komisji.

2

Społeczny projekt Kodeksu Karnego powstał z inicjatywy Krajowej Komisji Koordynacyjnej Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości NSZZ "Solidarność". Projekt wstępny opracowany został w maju 1981r. przez społeczną komisję powołaną przez I Ogólnopolskie Forum Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości obradujące w Krakowie w styczniu 1981r. , a następnie poddany pod dyskusję w czerwcu 1981r. na II Ogólnopolskim Forum Pracowników.

Przystępując do opracowania projektu Komisja przyjęła jako założenie wstępne, iż jej zadaniem nie może być przedstawienie projektu zupełnie nowego Kodeksu Karnego. Taka potrzeba nie zachodzi ,jak również warunki społeczne i ekonomiczne nie dają możliwości wprowadzenia bardziej radykalnych zmian prawa karnego. Dziesięcioletnia praktyka oparta o Kodeks Karny z 1969r. wykazała, że ta kodyfikacja posiada szereg braków. W obecnym czasie można jednak braki te uzupełnić i błędy naprawić drogą nowelizacji kodeksu.

Prace komisji nie objęły części wojskowej Kodeksu Karnego. Komisja stoi bowiem na stanowisku, że powinien obowiązywać w przyszłości odrębny Kodeks Karny Wojska Polskiego . Podstawowy zarzut jaki można postawić obowiązującemu stanowi prawnemu jest ten, iż Kodeks Karny z 1969r. dał podstawę , a w każdym razie nie zapobiegł ,błędnej polityce karnej charakteryzującej się nadmierną surowością przekraczającą znacznie potrzeby racjonalnej polityki karnej. Przedstawiony społeczny projekt Kodeksu Karnego zawiera mechanizmy , które mają na celu zabezpieczenie właściwego stopnia surowości represji, a w szczególności przywrócenia karze pozbawienia wolności jej właściwego miejsca w systemie kar jako środka ostatecznego, który może być orzekany jedynie w tych wypadkach ,gdy realizacja celów prawa karnego nie pozwala na orzeczenie innych kar, lub środków. Ocena stopnia represyjności prawa karnego nie może być w żadnym wypadku dokonywana z perspektywy okresu przesilen społecznych.

Taki bowiem okres nie jest właściwym sprawdzianem skuteczności działania prawa, gdyż ta zależy od wielu czynników poza prawnej natury. Dotychczasowa surowość prawa nie potwierdziła swojej praktycznej przydatności. Jedynym bowiem miernikiem skuteczności stosowanych środków i kar może być zmniejszenie przestępczości i powrotności do przestępstwa. O skuteczności środków karnych nie świadczy w żadnym wypadku duża liczba osób pozbawionych wolności.

Bezpośrednio obniżeniu stopnia represyjności przepisów karnych służą między innymi następujące propozycje zawarte w projekcie :

- skreślenie kary śmierci z katalogu kar,
- obniżenie dolnej granicy kary pozbawienia wolności do jednego miesiąca / art. 32 §1 projektu/,
- zastąpienie obligatoryjności fakultatywnością orzekania grzywny obok kary pozbawienia wolności w przypadku, gdy sprawca działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej / art. 36 § 4 projekt/,
- zniesienie przypadków obligatoryjnego orzekania kary dodatkowej konfiskaty mienia / art. 46 §1 projektu/ oraz prowadzenie zakazu łączenia grzywny z karą dodatkową konfiskaty mienia / art. 46 §2 projekt/,
- wprowadzenie jako zasady orzekanie środków wychowawczych lub poprawczych wobec sprawców występków ,którzy nie ukończyli 18 lat,
- zmiana zagrożeń przewidzianych za znaczną liczbę przestępstw.

Obniżeniu stopnia represyjności ustawy karnej i umocnieniu zasady sprawiedliwości jako podstawy wymiaru kary służyć powinno proponowane ujęcie dyrektyw sądowego wymiaru kary.

Projekt pomija społeczne oddziaływanie kary jako samodzielny dyrektywę kształtującą jej wymiar, wychodząc z założenia, że najlepiej społecznie oddziałuje kara sprawiedliwa, współmierna do stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu. W art. 50 §2 projektu zostało wyraźnie podkreślone, że kara powinna być współmierna do rodzaju i stopnia z a w i n i o n e j szkody, a więc stopień winy powinien być nieprzekraczalną granicą dla wymiaru kary.

Decydujące znaczenie dla przywrócenia właściwej polityki karnej powinny mieć propozycje zawarte w projekcie zmierzające do znacznego ograniczenia orzekania w praktyce kary pozbawienia wolności. Projekt przewiduje szereg przestępstw, które zagrożone są wyłącznie karami nieizolacyjnymi ograniczenia wolności i grzywny. / Propozycja ta zakłada również, że kara pozbawienia wolności zostanie skreślona z katalogu kar przewidzianych za wykroczenia/. Projekt proponuje znaczne rozszerzenie przypadków, w których może być stosowane warunkowe umorzenie postępowania karnego. W tym celu przesuwają się granicę zagrożenia przewidzianą w art. 27 §2 k.k. z 3-ich do 5-ciu lat.

Zasadniczą zmianę proponuje się odnośnie dyrektywy orzekania kar nieizolacyjnych w miejsce kary pozbawienia wolności przewidzianej w ustawie /art. 54 §1 projektu przewiduje wprowadzenie priorytetu kar nieizolacyjnych w tych przypadkach, w których przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności do 3-ich lat. W stosunku do sprawców takich przestępstw orzeczenie kary nieizolacyjnej ma być regułą. W stosunku do sprawców przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do 5-ciu lat, Sąd ma mieć możliwość orzeczenia w miejsce kary pozbawienia wolności kary ograniczenia wolności lub grzywny, jeśli uzna to za celowe / art. 54 §2 proj./

Proponuje się złagodzenie wymogów stawianych przy stosowaniu przedterminowego warunkowego zwolnienia. Projekt przewiduje stosowanie tej instytucji po odbyciu przez skazanego co najmniej połowy kary, niemniej jednak niż 3-ch miesięcy pozbawienia wolności ./art. 91 §1 proj./

W projekcie odmiennie niż dotychczas obowiązującej regulacji rozwiązano kwestię okoliczności prowadzących do nadzwyczajnego obostrzenia kary : chuligańskiego charakteru czynu i recydywy.

Konsekwencje przyjęcia przez sąd chuligańskiego charakteru czynu są bardzo poważne. Dokładne badania praktyki wskazują jednak w sposób jednoznaczny , że w praktyce panuje w tym zakresie całkowita dowolność. Taki stan rzeczy jest sprzeczny z podstawowymi wymogami praworządności. We współczesnych warunkach czyny o charakterze chuligańskim są prawie wyłącznie związane z nadużywaniem alkoholu. W działaniach ograniczających zjawisko alkoholizmu należy widzieć właściwy oręż w walce z chuligaństwem .Projekt nie przewiduje wyodrębnienia chuligańskiego charakteru czynu jako podstawy do nadzwyczajnego obostrzenia kary, pozostawiając ocenę czynu i ustalenie właściwej sankcji orzekającemu sądowi w ramach zwyczajnego ustawowego zagrożenia.

Na innym zupełnie założeniu oparta jest proponowana w projekcie regulacja recydywy. Podstawą przyjęcia recydywy jest bezskuteczność prowadzonego już procesu resocjalizacyjnego przejawiająca się w popełnieniu kolejnego przestępstwa będącego wynikiem niezmiennego przez proces resocjalizacyjny nagannego życia sprawcy. Walka z recydywą nie może sprowadzać się jedynie do wydłużania okresu izolacji sprawcy od społeczeństwa. Długotrwała kara pozbawienia wolności pogłębia nieprzystosowanie społeczne recydywistów ,przekreślając ostatecznie możliwość ich społecznego przywrócenia.

Projekt rezygnuje więc z traktowania recydywy jako podstawy do nadzwyczajnego obostrzenia kary, kładąc nacisk na elementy wychowawcze, które powinny towarzyszyć wykonaniu kary /dozór względnie nadzór ochronny/.

Projektodawcy stanęli na stanowisku, iż należy znacznie zwiększyć oddziaływanie wychowawcze w stosunku do sprawców przestępstw pozostających na wolności. W szczególności rozszerzono możliwość orzekania dozoru przewidując ten środek przy warunkowym umorzeniu postępowania w miejsce poręczenia, które nie sprawdziło się w praktyce. Rozszerzono znacznie zakres obowiązków, które mogą być nakładane na skazanego na karę ograniczenia wolności. Przy karze tej Sąd może stosować takie same zobowiązania jak przy zastosowaniu warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności./ art.35 proj./ Projekt przewiduje możliwość skazania na grzywnę płatną w ratach. Kara ta łączyłaby się z nałożeniem na skazanego obowiązków przewidzianych w art. 75§2 k.k. /art. 36¹ projektu/.

Celem wzmocnienia wykonawstwa kar nieizolacyjnych oraz zapewnienia właściwego wychowawczego oddziaływania kary zastępczej projekt przewiduje utworzenie specjalnych ośrodków pracy, w których wykonywać będą kary zastępcze osoby uchylające się od kary ograniczenia wolności lub grzywny / art.37 projektu/. W projekcie przewidziane są nowe zasady orzekania grzywny. Proponuje się wprowadzenie tzw. systemu dniówkowego pozwalającego lepiej dostosować wymiar grzywny do możliwości płatniczych skazanego.

Projekt wprowadza do części ogólnej przepisy wzmacniające gwarancyjną funkcję prawa karnego. Chodzi tu przede wszystkim o wypowiedzianą wprost w art. 6 projektu zasadę winy jako podstawy przestępstwa, wyrażoną w art. 10¹ projektu definicję przestępstwa ciągłego jako podstawy nadzwyczajnego obostrzenia

kary, czy też zawartą w art. 10² projektu zasadę odpowiedzialności za dopuszczenie do powstania skutku tylko w granicach niewypełnienia szczególnego obowiązku.

Wg. Odmiernych zasad proponowana jest odpowiedzialność podżegacza i pomocnika za przestępstwa indywidualne /art. 17 projektu/.

Podżegacz i pomocnik odpowiadają jedynie za przestępstwa indywidualne właściwe przy czym z uwagi na to, iż przy tych przestępstwach bazprawie karne związane jest z funkcją pełnioną przez podmiot przestępstwa, podżegacz i pomocnik, nie posiadający właściwości wymaganych od podmiotu, korzystają z nadzwyczajnego złagodzenia kary lub w ogóle od uwolnienia od kary. W przypadku przestępstw indywidualnych niewłaściwych podżegacz i pomocnik, którzy nie posiadają cechy modyfikującej odpowiadają za przestępstwo typu zasadniczego.

Przed wskazaniem najistotniejszych zmian proponowanych przez projekt w części szczególnej należy podkreślić, iż w projekcie została zredukowana znacznie ilość typów ustawowych zagrożeń. Projekt przewiduje następujące typy zagrożeń: kara ograniczenia wolności lub grzywny, kara pozbawienia wolności od 1-go miesiąca do 3-ch lat, kara pozbawienia wolności od 1-go miesiąca do 5-ciu lat, kara pozbawienia wolności od 6-ciu miesięcy do 8-miu lat, kara pozbawienia wolności od roku do 10-ciu lat, kara pozbawienia wolności od 3-ch lat do lat 15-tu, kara pozbawienia wolności od 5-ciu lat do lat 15-tu lub kara 25 lat pozbawienia wolności. Zagrożenia za wszystkie typy przestępne zostały dostosowane do wskazanych wyżej typów zagrożeń. Wyjątek stanowi jedynie przestępstwo z art. 256 k.k. które ze zrozumiałych względów zagrożone jest karą pozbawienia wolności do jednego roku.

Przyjęto również, że kara za przestępstwo nieumyślne nie powinna przekraczać 5-ciu lat pozbawienia wolności.

Jedynym wyjątkiem od tej reguły jest zagrożenie przewidziane za przestępstwo z art. 145 §3 k.k. od 6-ciu miesięcy do lat 8-miu. Przy przestępstwie tym jednak o karnym bezprawiu decyduje w znacznym stopniu umyślne prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości.

W projekcie proponuje się wprowadzenie nowych typów przestępnych. W art. 154 §1 i 2 projektu określone zostały typy przestępstwa przerywania ciąży. W tej bardzo trudnej kwestii projektodawcy zajmują jednoznaczne stanowisko opowiadające się za pełną ochroną życia ludzkiego przepisami prawa karnego. Dopuszczalność przerywania ciąży powinna zachodzić wyłącznie gdy chodzi o ratowanie życia lub zdrowia kobiety narażonej na poważne niebezpieczeństwo utraty tych dóbr / art. 154§3 proj./. Zdaniem projektodawców nie powinna za przerwanie ciąży odpowiadać kobieta na której dokonano zabiegu.

Projekt proponuje wprowadzenie typu kwalifikowanego do przestępstwa określonego w art. 167 §1 k.k. obejmującego akty terrorystycznego wymuszenia zachowania. Zagrożenie tego typu działalnością uzasadnia wprowadzenie odrębnego typu przestępnego.

W projekcie przewidziany jest również typ kwalifikowany przestępstwa pomówienia i oszczerstwa jeśli czyny takie zostały dokonane za pomocą środków masowego komunikowania się /art.178 §3 projektu

W celu zwiększenia ochrony niezawisłości sędziowskiej jako podstawowego dobra prawnego proponuje się wprowadzenie przepisu art. 246¹ przewidującego karalność osób wykorzystujących swoje stanowisko dla wywarcia wpływu na członków składów orzekających przy podejmowaniu konkretnych decyzji procesowych. Przewiduje się również karalność osoby na ,której decyzję usiłowano wpłynąć, a która nie zawiadamia o tym fakcie swojego przełożonego. Projekt przewiduje również modyfikację niektórych występujących już typów przestępnych.

Omówione tu zostaną jedynie te propozycje , które należy uznać za najistotniejsze .

Proponuje się zmianę znamion zamachu politycznego/ art.126 k.k./ przez objęcie ich zakresem wszystkich zamachów na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariuszy państwowych, działaczy politycznych, działaczy organizacji społecznych w związku z pełnioną przez nich funkcją. Wszelkie więc próby walki politycznej prowadzone przez gwałtowne zamachy, bez względu na ich kierunek , byłyby objęte modyfikowanym w projekcie typem przestępnym.

Zasadnicze zmiany proponuje się w związku z przestępstwami przeciwko mieniu. Projekt rezygnuje w ogóle ze sztywnych kryteriów ilościowych wychodząc z założenia , że wprowadzenie znamion liczbowych - zawsze arbitralne - zbyt silnie krępuje sąd w ocenie indywidualnego przypadku.

Kryteria takie uniemożliwiają również właściwą ocenę społecznego niebezpieczeństwa czynu uwzględniającą zmienną wartość pieniądza. W projekcie pomija się więc typy kwalifikowanego zagarnięcia mienia określone w art. 201 i 202 §2 k.k.

Prawidłową ochronę mienia tak społecznego jak i indywidualnego chce się zapewnić przez podwyższenie zagrożenia za typy zasadnicze. Wprowadza się natomiast w szerszym zakresie ocenę ~~kryterium~~ wypadków mniejszej wagi z zagrożeniem dającym priorytet orzekania ~~każ~~ nieizolacyjnych. W projekcie rezygnuje się z typu kwalifikowanego kradzieży szczególnej zuchwałej jako operującego zbyt ocennym kryterium nie pozwalającym na jednoznaczne odgraniczenia z jednej strony od kradzieży realizującej znamiona typu zasadniczego , a z drugiej strony od przestępstwa rozboju.

Odstępuje się w projekcie od utrzymywania odrębnej ochrony funkcjonariuszy MO lub innego organu powołanego do ochrony /porządku i bezpieczeństwa/art. 234 k.k. /.

Czynna napaść na tych funkcjonariuszy powinna być karana z przepisu art. 233 k.k. W miejsce przepisu art. 234 §2 k.k. wprowadza się przepis art. 233¹ stanowiący typ umyślnego spowodowania ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

Zmieniony zostaje w projekcie zakres przepisu art. 246 §4 k.k. Klauzula subsydiarności dotyczy tylko zbiegu przepisu art. 246 k.k. z innym typem przestępstwa służbowego. Możliwy będzie natomiast zbieg przepisu art. 246 z innym przepisem określającym typ przestępstwa pospolitego. Takie rozwiązanie zabezpieczy prawidłową ocenę społecznego niebezpieczeństwa przestępstwa popełnionego przez funkcjonariusza publicznego.

Uznano za konieczne rozszerzenie kręgu podmiotów przestępstwa niegospodarności o osoby zajmujące kierownicze stanowiska w aparacie państwowym lub organizacji politycznej /art. 217 §1¹ proj. Przesłanie przestępstwo niegospodarności potraktowane w projekcie jako przestępstwo nieumyślne. Umyślna realizacja opisanych znamion powodować powinna kwalifikację z innego przepisu/ np. art. 220 k.k. W projekcie postuluje się skreślenie pewnych typów przestępstw. Uznano za nie wskazane dalsze utrzymywanie typu określonego w art. 127 k.k., gdyż stan opisany w ust. 1-ym tego przepisu objęty jest w pełni typem przestępstwa z art. 220 k.k. natomiast ustęp 2 art. 127 k.k. jest ujęty zbyt ogólnie i szeroko stwarzając niebezpieczeństwo nadużyć w jego stosowaniu.

Postuluje się skreślenie również typów art. 134 i 135 k.k. jako praktycznie nieprzydatnych. Projekt postuluje depenalizację nieumyślnego narażenia na niebezpieczeństwo/art. 160 §3 k.k./. Wymaga również skreślenia ze względów gwarancyjnych przepis art. 194 k.k., o którym trudno stwierdzić żeby określał typ zachowania.

Natomiast typ określony w art. 195 nie wydaje się na tyle obecnie niebezpieczny żeby miał stanowić przestępstwo. Można rozważać potrzebę utrzymywania takiego typu zachowania jako wykroczenia. Również względy gwarancyjne przemawiają za depenalizacją typu określonego w art. 282 k.k.

Po zakończeniu pracy nad ostatecznym projektem zmian k.k., Komisja Społeczna otrzymała w sierpniu 1981r. projekt zmian przepisów kodeksu karnego opracowany przez Komisję powołaną zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości. Komisja Społeczna z zadowoleniem stwierdza, że projekt zmian przepisów kodeksu karnego opracowany przez Komisję Ministerialną w wielu punktach jest zbieżny z kierunkami zmian proponowanymi przez Komisję Społeczną. Ułatwi to niewątpliwie opracowanie jednolitej wersji, która będzie mogła być przedłożona Sejmowi. Komisja Społeczna dzielając z kolei niektóre propozycje Komisji Ministerialnej włączyła je do własnego projektu.

Są to następujące przepisy :

art. 3 §2 , 9 §2, 23¹, 28 §2, 63 §2, 73 §1 i 2, 83 §4, 114, 115, 117, 124, 128 §1, 168, 173, 191 §1 , 264¹, i 271.

Komisja Społeczna ma nadzieję, że przedłożony Społeczny Projekt Zmian Kodeksu Karnego stanie się podstawą do dalszej szerokiej dyskusji nad reformą prawa karnego i tym samym przyczyni się do opracowania właściwych kierunków zmian.